

publikujícího autora. Zmiňují se o důsledcích, které má převzetí impaktového faktoru odborných časopisů z oblasti přírodních věd a technických oborů pro charakter badání v oblasti věd o společnosti. Shodují se v tom, že každoroční vykazování publikací odvádí od práce nad hlubšími tématy a přináší vítězství krátkodobosti nad soustavností. Jiní ostatně již dávno poukazovali na skutečnost, že patrně nikdo z velkých myslitelů osvícenství včetně Immanuela Kanta by z hlediska dnes nastavených kritérií vědeckého badání neobdržel pro sepsání svých myšlenek grantovou podporu.

O něco méně výrazné je v knize zachyceno, co vlastně k současné neutěšené situaci vedlo. Termín „byrokratická komerce“ je příliš závažný na to, aby se autoři věnovali jeho hlubší analýze jen na několika málo místech. Zde nenalezneme nic, co by již nebylo z příslušné bohaté odborné literatury známo. Přitom by bylo záhodno podrobněji vysvětlit, jak se vlastně stalo, že dva na první pohled tak odlišné faktory, jako jsou tržní princip a byrokratický přístup, se ve svém působení na vědce úzce propojily, čímž vznikl silný synergický efekt, jehož tlak ohrožuje samotný smysl jejich činnosti. V historickém rozměru nejlouhoběji jde v tomto směru text Josepha Feinberga, který je zároveň mistrovsky stylisticky zvládnut zejména tam, kde popisuje mechanismus udělování grantů a jeho dopady na psychické rozpoložení žadatelů. Alespoň jedna z vynikajících pasáží stojí za ocitování: „Jako žadatel musím být jak arogantní, tak podřízený, chlubit se sám sebou, zatímco se plazím k anonymním, velkorovým nadřízeným. Musím vědět všechno, abych prokázal svou kvalifikaci, a zároveň musím vědět nic, protože je třeba ještě provést výzkum. Musím zhustit bohatý svět myšlenek do úzké výzkumné otázky, která musí být závažná, avšak na kterou lze snadno odpovědět. A pak se musím zaměřit na osobité zájmy malého čtenářské-

ho publika posuzovatelů, o nichž se nikdy nesmím nic dozvědět.“

Také autor recenze se jen tak mimochodem setkal s případy, kdy člen hodnotícího panelu věděl o posuzovaném tématu méně než málo, zcela zjevně se zabýval úplně jinou oblastí, takže jím zhotovený posudek vykazoval až překvapivou neznalost, kterou se snažil kompenzovat osobními útoky proti žadateli, jistý si svou anonymitou. Proti verdiktům postaveným pouze na osobních animozitách přitom není v našem světě vědy a poznání žádné odvolání.

Vraťme se k otázce hlubších příčin tohoto stavu provozování společenských a humanitních věd. V podstatě jde o důsledek snahy řídit vědu jako firmu. V jejím základu stojí dvě premisy. Předpokládá se existence univerzálně platných zásad řízení, jež lze aplikovat na jakoukoliv oblast lidské činnosti i přesto, že také v rámci samotné vědy o řízení se již déle než půl století uznává princip kontingence. Přitom se věří, že takto univerzální zásady řízení nemohou pocházet odjinud než z anglosaského světa, a to i přesto, že na své meze narážejí i ve Spojených státech. Řízení vědy jako firmy pochopitelně vyžaduje pravidelné evaluace vědecké činnosti realizované pokud možno v co nejkratších intervalech. Takto nastavená evaluace zase nutně vyžaduje měřitelnost hodnotících kritérií. Ve výsledku je badatel udržován v pozici poníženého žadatele vystaveného hodnocení, jež nemůže mít příliš společného se smyslem jeho práce.

Logika vzešlá původně z tržního prostředí je tak oděna do stále hustějšího předu čistě byrokraticky sledovaných ukazatelů, čemuž se, jak správně autoři poukazují, společenskovední badatelé více či méně ochotně přizpůsobují a volí takové strategie badání a publikování, jež těmto tlakům vycházejí vstříc. Kruh výkaznictví, které pokud vůbec o něčem svědčí, pak snad jen o míře poddajnosti badatelů, se tím uzavírá.

V knize nalezneme i návrhy, jak situaci řešit anebo jak se jí snažit alespoň vzdorovat. Příspěvek Josepha Feinberga je i zde nejkonkrétnější. V zásadě navrhuje přestat hrát hru na všemocné hodnotitele a pokorné žadatele. To by ovšem předpokládalo mnohem vyšší míru solidarity, než jaká aktuálně je a patrně i do budoucna bude v souboru našich společenskovedních badatelů přítomna. Jiní autoři se shodují na tom, že dlouhodobé financování akademických institucí přece jen přinášelo méně negativních dopadů na práci vědců než současný systém. Jisté rozpaky vyvolává poslední a nejděší příspěvek z pera autorky Anke Grotlůšchenové. Pojednává o významu vzdělávání k politické gramotnosti a globálnímu občanství. Jedná se o téma jistě zajímavé, zmíněný příspěvek však mohl být sepsán (a patrně také sepsán byl) bez znalosti textů ostatních autorů a bez jiné než hodně nepřímé vazby na probírané téma. Je to jistě kvalitní článek, měl však být ozdobou úplně jiného sborníku.

Pesimista by po přečtení celé knížky patrně usoudil, že pro ty, kdo se zabývají badáním v oblasti společenských a humanitních věd, publikace příliš nového nepřináší, zatímco ty, kteří řeší jiné problémy, podle všeho zrovna neosloví. Optimista však může vyjádřit opatrnou naději, že publikace by mohla být poučná pro všechny ty, kdo v oblasti společenských věd hovoří a píšou o svobodě každého konstruovat si volně sociální realitu podle sebe a podle svých hodnotových preferencí. Srážka těchto dnes tak rozšířených iluzí se skutečností je totiž málokde tak evidentní jako právě v případech společenských věd.

Prof. PhDr. Jan Keller, CSc.

(jan.keller@osu.cz) je profesorem na Katedře zdravotně-sociálních studií Fakulty sociálních studií Ostravské univerzity (Faculty of Social Studies, University of Ostrava), Československá 16, 702 00 Ostrava. Zaměřuje se na dějiny sociologie, sociologii organizace a na problematiku sociálního státu.

Česko versus budoucnost: Naše dnešní krize a jak z ní ven

Jan Mertl

Klimeš, David: Česko versus budoucnost: Naše dnešní krize a jak z ní ven. Praha: Vyšehrad, 202, 247 stran, ISBN 978-80-7601-333-9.

Recenzovaná publikace se věnuje aktuální problematice fungování českého státu třicet let po listopadové revoluci. Autor ukazuje, v čem spočívají hlavní problémy Česka jako země, která by sice mohla být na budoucnost dobře připravena, ale z určitých důvodů není. Věnuje se z pohledu novinářské zkušenosti klíčovému oblastem života v Česku a poukazuje na místa, kde se vyskytuje „zaseklý stát“. Publikaci lze doporučit čtenářům, kteří se chtějí čtivou formou dovědět, co brzdí současné Česko a kde jsou úzká místa, s nimiž mohou mít v nějaké formě osobní zkušenost, ale v této knize je najdou jasně popsána a kriticky zhodnocena.

Recenzovaná publikace se věnuje aktuální problematice fungování českého státu třicet let po listopadové revoluci. Přes řadu ús-

pechů a nesporný ekonomický vzestup je současné fungování českého sociálně-ekonomického systému doprovázeno také ne-

žadujícími jevy a nevyužitými příležitostmi. Autor chce proto ukázat, v čem spočívají hlavní problémy Česka jako země, která by

sice mohla být na budoucnost dobře připravena, ale z určitých důvodů není. Reaguje tak na jistou míru frustrace, kterou kdysi prezident Havel nazval „blbou náladou“ a která se tak či onak objevuje v českém prostředí dosud. I když pochopitelně v různých formách – sociálním vyloučení těch, kteří na zapojení do české společnosti již rezignovali, neodbytném pocitu, že by to přece mělo a mohlo fungovat lépe, a lítosti nad tím, že se to pořád nedaří. A projevuje se i konkrétním zaostáváním určitých sektorů či odkládáním nutných reforem v oblasti sociální politiky, jejichž urgence však nemá být mostem k jejich špatnému, odborně nepodloženému či nerovnosti prohlubujícímu provedení.

Je zjevné, že řada problémů existovala v Česku už před epidemií koronaviru – v tomto smyslu tento náhlý socioekonomický šok spíše, jak už to bývá, navštívil (ne)schopnost české veřejné správy vyrovnat se s příšedšími úkoly a turbulencemi. Jak autor ukazuje, i v dalších oblastech, jako jsou peníze, rodinná politika, vzdělávání nebo zdravotnictví, má český „zaseklý stát“ (řečeno jeho slovy) řadu restů, které se táhnou dlouhá léta, jsouce doprovázeny nízkou odvahou a schopností politiků se jimi zabývat a koncepčně je řešit.

Určitým problémem autorova přístupu je však poukazování na sociálně-politické problémy, jako je spoluúčast ve zdravotnictví, délka rodičovské dovolené nebo výše sociálního pojistného, které sice skutečně ukazují neuralgické body příslušných sociálních systémů, ale zpracování v knize neprokročilo rámec novinářské zkušenosti a zviditelnění tématu. To autor umí a dělá opravdu dobře, nicméně z odborného hlediska tyto otázky nestojí tak, že stačí na ně poukázat, už konečně zavést spoluúčast, snížit pojistné a zkrátit dobu pobírání rodičovského příspěvku – takhle jednoduché to opravdu není. Konkrétně třeba ve zdravotnictví je rozvoj komerčního připojištění oblíbenou mantrou zejména pravicových politiků, ale vzhledem k tržnímu selhání a informační asymetrii při zdravotní taxaci velmi záleží na tom, jaké budou vazby mezi univerzální a volitelnou částí systému, jaká bude péče pro ty, co si ho nebudou moci dovolit, co bude takové připojištění krytý a zda pro některé formy zdravotní péče a služeb (např. pro autorem zmíněnou volitelnou zubní péči) nejsou vhodnější produkty předplacené. „Logické zlepšení“ – tedy kombinace úhrady z veřejného zdravotního pojištění a připojištění (s. 199) – vypadá takto pojmenováno lákavě, ale v praxi je kvůli tlaku na rozpočet zdravotních pojišťoven v řadě případů nedosažitelné.

Obdobně i zvýšení pojistného pro kuřáky je oblíbeným tématem českých médií, ale v praxi ho – podobně jako jinde ve světě v univerzální části systému – pravděpodobně v budoucnu neuvidíme. Stejně tak případné snížení sociálního pojistného provést lze, ale pro zachování sociální ochrany musí

být současně doprovázeno zvýšením financování solidární složky penzí ze všeobecných daní. Obecně žádoucí nastavení sociálních systémů nespočívá ve snaze „ulevit státu, který míří do krize“, na niž se autor až příliš často odvolává za tichého (a mnohdy nepodloženého) předpokladu, že v soukromých zdrojích je prostor pro řešení větší. Naopak: u nastavení příjmů a výdajů zmíněných sociálních systémů je nutné, aby byly trvale udržitelné a zároveň plnily funkce, které chceme. To ovšem vyžaduje politický konsensus, zejména na výši povinných plateb (a daní), čehož je v Česku krajně obtížné dosáhnout a kruh se uzavírá...

Autor má značný talent na „vyhmátnutí“ klíčových a palčivých problémů současnosti, které omezují Česko v rozletu a limitují jeho kapacitu zvládat obtížné situace – včetně epidemie koronaviru. Je rovněž jasně patrná jeho rozmrzelost z nevyužití příznivého období před jejím nástupem, kdy byly parametry veřejných rozpočtů slušné, a přesto nedošlo k posunu řady otázek, o fungování politiky a politické kultuře nemluvě. David Klimeš správně vnímá, že mechanismy české politiky fungují nestandardně a že se stávají věci, které by se při vyšší úrovni veřejné politiky orientované na výsledky stávat prakticky nemohly – k tomuto uvádí prů-

běžně řadu výživných příkladů, jak si tu vlastně žijeme. Ocenit lze také přesné a výstižné formulace vysvětlující chování jednotlivých politiků a sociálních skupin.

Samotný text recenzované knihy je uveden předmluvou bývalé slovenské premiérky Ivety Radičové a uzavřen osmi doslovy osobností české veřejné debaty, je tedy zarámován názory a reflexemi lidí převážně s akademickou zkušeností. Publikaci to určitě prospělo, mimo jiné i proto, že potvrzují účelnost autorova záměru připravit Česko lépe na budoucnost a dokládají, že autor není sám, kdo dané problémy pocituje.

Publikaci tak lze doporučit čtenářům, kteří se chtějí čtivou formou dovědět, co brzdí současné Česko a kde jsou úzká místa, s nimiž se v nějaké formě setkali, ale v této knize je najdou jasně uvedené. Uvědomí si také mnohé paradoxy, s nimiž je fungování českého sociálně-ekonomického systému spojeno, a zamyslí se nad tím, zda by opravdu nešlo některé z nich odstranit. Samozřejmě, že to nejde vždy a všude, konec konců nějaké ty paradoxy najdeme i v přírodních vědách a jsou obvykle ukázkou střetu odlišných logických principů, které na sebe naráží, nebo výjimkou z jinak obecně platného pravidla, na jejímž základě se případně mohou tvořit paradigma nová. Málokdo z českých novinářů dokáže o současnosti psát tak přitažlivě jako David Klimeš, a proto je jeho kniha cenným příspěvkem k identifikaci problémů, do jejich řešení bychom se – ač zatížení batůžkem nákladů na proběhnutí koronavirovou epidemií – měli brzy pustit.

Doc. Ing. Jan Mertl, Ph.D.

(jan.mertl@outlook.com) absolvoval doktorské studium na Národohospodářské fakultě VŠE v Praze u prof. Krebse. Nyní je docentem v oboru hospodářská politika na katedře financí Vysoké školy finanční a správní (Department of Finance, University of Finance and Administration), Estonská 500, 101 00 Praha 10. Odborně se věnuje sociálnímu zabezpečení, veřejným financím a zdravotní politice.

Odborný měsíčník Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR SOCIÁLNÍ SLUŽBY www.socialnisluzby.eu

Z obsahu říjnového čísla

- Povinné vzdělávání zaměstnanců v sociálních službách 6
- Institut vzdělávání APSS ČR: Nabídka otevřených kurzů 8
- Terapeutické rodičovství v praxi českých rodičů 12
- Dlouhodobá péče - zajištění důstojného stárnutí a kvality života ve stáří 16
- Demence v Evropě 20
- Tísňová péče jako podpora nezávislosti a autonomie 24
- Veřejný ochránce práv: Deinstitutionalizace poskytování sociálních služeb v České republice jako stále aktuální téma 26
- Technologie: Aplikace pomáhá s tréninkem zraku u dětí s postižením 31
- Je možné cílovou skupinu sociální služby vymezit s ohledem na území 34